

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران،معاونت پژوهش
مدیریت ساماندهی امور پژوهشی عمومی

موضوع:

حدود ارتباط زن و مرد در محیط کار از منظر اسلام

استاد راهنما:

سرکار خانم غیبی

نویسندگان:

لیلا یعقوبی-پروانه دار امرودی-آذر خنجری

مدرسه علمیه امام خمینی(ره) خواهران کرمانشاه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

واضح است که فعالیتهای اجتماعی زنان و حضور آنان در عرصه های مختلف زمینه ی تعامل و ارتباط بین زن و مرد را بیشتر کرده است. در پرتو حضور اجتماعی، بسیاری از استعدادها و قابلیت ها به فعلیت می رسد، تعلیم و تعلم، توسعه، تکنولوژی و بالا رفتن فهم سیاسی و آگاهی از زمان محقق می شود و همچنین در سایه ی فعالیت های اجتماعی، وظیفه ی امر به معروف و نهی از منکر عملی می گردد.

بر اساس ادله قرآنی و روایی متعدد، پوشش تمام بدن به غیر از چهره و دو دست بر زن و رعایت حریم عفاف در رفتار و گفتار و نگاه بر هر یک از زن و مرد واجب است. چون در اکثر محیط های کاری و ادارات و ارگانها نامحرم حضور دارد و زنان و مردان در مناسبات کاری ناگزیر از ارتباط و برخورد با نامحرم هستند، لذا می بایست از حدود و ضوابط ارتباط با نامحرم آگاهی یابند و در انجام این واجب الهی به منظور ایجاد محیطی سالم و امن و درخور جامعه اسلامی بکوشند.

در نوشتار پیش رو بایسته های پوشش ظاهری زن و مرد و سپس حدود، آداب و شرایط ارتباط و تعامل با نامحرم در محیط کار از جمله حدود ارتباط دیداری، کلامی، رفتاری-نگاه و گفتار با نامحرم و پرهیز از خلوت کردن، حدود تماس لمس و تماس بدنی و مصافحه- مگر از روی لباس-شوخی و صحبت های غیر ضروری و تحریک کننده و ...-از نگاه اسلامی بررسی شده است.

کلید واژه ها: پوشش، ارتباط، محیط کار، زن، مرد، نامحرم

فهرست مطالب

عنوان.....	صفحه.....
مقدمه.....	۱.....
فصل اول: بایسته های حضور زن و مرد در محیط کار از دیدگاه اسلام	
۱. حدود پوشش زن.....	۲.....
۲. حدود پوشش مرد.....	۴.....
پوشش های غیر مجاز زن و مرد در محیط کار	
۱. لباس های مهیج.....	۶.....
۲. لباس شهرت.....	
۳. لباس مختص.....	
فصل دوم: نحوه ی ارتباط زن و مرد در محیط کار از دیدگاه اسلام	
الف. حدود ارتباط در نگاه و نظر.....	
۱- نگاه مرد به زن	
۲- نگاه زن به مرد	
ب. حدود ارتباط کلامی و گفتاری.....	
۱. گفتگوی مفسده انگیز با نامحرم.....	
۲- عدم مزاح و شوخی با نامحرم	
ج. حدود ارتباط در لمس و مصافحه.....	
د- حدود ارتباط رفتاری.....	
۱. طرز راه رفتن	
۲- عدم خلوت با نامحرم	
۳- عدم استعمال بوی خوش	
۴- عدم مراوده	
نتیجه.....	
فهرست منابع.....	

۳- عدم استعمال بوی خوش

استفاده از بوی خوش در اسلام همواره مورد تاکید و سفارش بوده است. در روایات متعددی به این امر سفارش شده است. امام صادق علیه السلام فرمود: «کان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم یتفق فی الطیب أكثر مما یتفق فی الطعام؛ هزینه ای که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم برای خرید عطر می پرداخت، بیش از هزینه ی خوراکش بود.» (کلینی، ج ۶، ص ۴۱) و از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده است: «ما انفقت فی الطیب فلیس بسرف؛ آنچه در راه بوی خوش مصرف شود، اسراف نیست.» (طبرسی، ص ۴۱) و نیز امام صادق علیه السلام می فرماید: «رکعتان یصلیها متعطرا أفضل من سبعین رکعه یصلیها غیر متعطر؛ دو رکعت نماز با عطر، بهتر است از هفتاد رکعت کسی که عطر نزده است.» (همان، ص ۴۲)

اطلاق روایات نشان می دهد که استعمال بوی خوش هم برای زن و هم برای مرد سفارش شده است و حتی روایاتی استعمال عطر برای زن را تصریح کرده اند.

در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده است: «کان رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم إذا أتى بطیب یوم الفطر بدء بنسائه؛ چون روز عید برای رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم عطر می آوردند، نخست از آن به زنان خود می داد.» (کلینی، ج ۴، ص ۱۷۰)

بنابراین اصل استفاده از بوی خوش هیچ گونه منعی ندارد بلکه سفارش هم شده است. اما زن نمی تواند در هر جایی از بوی خوش استفاده کند بلکه تنها نزد همسر خود و یا در مجالس زنانه و نزد محارم می تواند بوی خوش استعمال کند.

در روایات وارده زنان از استعمال بوی خوش در مکان های عمومی و هنگام حضور نامحرم به شدت منع شده اند. در روایتی از رسول خدا صلی الله علیه و آله آمده است: «من تطیب النساء فلا تخرج ولا تشهد الصلاة فی المسجد؛ زنی که بوی خوش استعمال می کند از خانه خارج نشود و برای جماعت به مسجد نرود.» (مغربی، ج ۲، ص ۱۶۶)

روی علی بن ابراهیم بسند صحیح عن الولید بن صبیح عن أبی عبد الله (ع) قال: قال رسول الله: أی امرأه تطیبت و خرجت من بیتها فهی تلعن حتی ترجع إلی بیتها متی ما رجعت؛ (حر عاملی، ج ۸، ص ۱۱۴)

امام صادق (ع) از رسول اکرم (ص) نقل فرمود: هر زنی که عطر زده از منزل خارج شود، تا زمانی که به منزل بازگردد، مورد لعنت واقع می شود.

استعمال بوی خوش نیز یکی از عوامل جلب توجه مردان است، هرچند که زن به نیت جلب توجه آن را استعمال نکرده باشد چرا که انسان طبیعتاً از بوی خوش لذت می برد و به سمت آن جذب می شود بنابراین زن در محیط کاری نباید از عطر استفاده کند تا موجب وسوسه و تحریک مردان نشود.

۴- نداشتن مراوده ی خارج از چارچوب کاری

«در مفردات گفته: کلمه ((رود)) به معنای تردد و آمد و شد کردن به آرامی است به خاطر یافتن چیزی، و کلمه ((رائد)) هم که به معنای طالب و جستجوگر علف زار است از همان ماده است ((اراده)) از ماده ((راد، یرو)) که به معنای سعی در طلب چیزی است، انتقال یافته و به معنای خواستن شده» (طباطبایی، ج ۱۱، ص ۱۶۰) مراوده و نشست و برخاست خارج از چارچوب کاری با همکاران نامحرم موجب ایجاد صمیمیت و نزدیک شدن و به اصطلاح خودمانی شدن افراد می شود و کشاندن این صمیمیت به بیرون از محیط کار را در پی خواهد داشت. که نتیجه ی آن ایجاد ارتباط دوستانه بین زن و مرد نامحرم است و اینگونه ارتباط از نظر اسلام پسندیده نیست.

قرآن کریم دو نمونه از مراوده را که هر دو در داستان حضرت یوسف علیه السلام آمده را مذمت فرموده است. نمونه ی اول، مراوده ی زلیخا با حضرت یوسف علیه السلام که به منظور به اختیار گرفتن دل آن حضرت و دعوت او به سوی خود صورت گرفت. که در آیه ی ۲۳ سوره ی یوسف به آن تصریح شده است: «وَرَاوَدَتْهُ الَّتِی هُوَ فِی بَیْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ؛ بانوی خانه به میل نفس خود با او بنای مراوده گذاشت و (روزی) درها را بست و یوسف را به خود دعوت کرد و اشاره کرد که من برای تو آماده ام، یوسف جواب داد: به خدا پناه می برم، او خدای من است، مرا مقامی منزّه و نیکو عطا کرده (چگونه خود را به ستم و عصیان آلوده کنم)، که هرگز ستمکاران رستگار نمی گردند.»

بنابر آنچه گفته شد به روشنی می توان دریافت که در اسلام هیچ گونه منعی از فعالیت اجتماعی زنان صورت نگرفته است و حضور زن را به عنوان نیرویی در جهت پیشرفت و اعتلای جامعه در تمامی عرصه های علمی فرهنگی سیاسی و ... لازم و در برخی موارد واجب می شمرد. بعلاوه فقه پویای اسلام، پاسخ گوی حکم رفتارهای یک انسان مکلف در مراحل مختلف زندگی است تا او را به سر منزل مقصود برساند.

با استناد به ادله قرآنی و روایی در وجوب پوشش و رعایت حجاب اسلامی برای زنان هیچ گونه شک و شبه ای وجود ندارد که می بایست تمام بدن و موی خویش را بجز وجه و کفین از نامحرم بپوشانند، در مورد مردان نیز اگرچه در فقه سخت گیری ای در بحث پوشش وجود ندارد، اما شخصیت و وقار و عفت مرد مسلمان او را از پوشش غیر متعارف برحذر می دارد.

اسلام با توجه به حرمتی که برای یک مسلمان قائل است، اجازه نمی دهد هر یک از زن و مرد لباسی را که موجب خواری و ذلت و تمسخر او یا تحریک شهوانی مخاطب شود بپوشند. بر اساس آیات و روایات، جدای از پوشش ظاهری ارتباط و تعامل زن و مرد در اجتماع و محیط کار نیز دارای آداب و شرایطی است: نگاه در مواردی که به عنوان ابزار ابراز احساسات تلقی می شود، مانند نگاه زن به نامحرم در صورتی که عادی هم باشد، به غیر از موارد استثنا، محکوم به حرمت است و در صورت قصد تلذذ، به طریق اولی حرام است.

سخن گفتن با نامحرم و شنیدن صدای زن نامحرم نیز اگر به گونه ی مفسده انگیز و به قصد تحریک و تهییج باشد حرام و در غیر اینصورت جایز خواهد بود.

هرگونه لمس و تماس بدنی با نامحرم حرام است اما دست دادن با نامحرم از روی پارچه و لباس مانعی ندارد.

خلوت کردن با نامحرم اگر ترس افتادن در گناه وجود دارد جایز نیست اما برخی دیگر، شرط خوف به گناه افتادن را حذف کرده و خلوت کردن را مطلقاً جایز نمی دانند و حتی نماز خواندن زن و مرد نامحرم با یکدیگر در خلوت را غیر مجاز می دانند.

اگرچه دلیل قطعی بر حرمت شوخی و مفاکحه با نامحرم وجود ندارد اما این امر یا در ابتدا به قصد لذت بردن است یا در نهایت به لذت ختم می شود و حریم حیا و عفت را متزلزل کرده و راه فساد و دیگر مسائل را هموار می کند، اگرچه در همه ی موارد این گفتگوها حرام نمی باشد اما رعایت جوانب امر به مصلحت خود شخص و به تبع جامعه خواهد بود.

در نهایت می توان گفت که رعایت آنچه در اسلام به عنوان پوشش ظاهر برای هریک از زن و مرد و نیز عفت در گفتار و رفتار و نگاه توصیه شده است موجب می شود مناسبات کاری هرچه سالم تر و در فضایی به دور از مشغله های تحریک و تهییج کننده و با تمرکز بر وظایف و مسئولیت های محوله، انجام گیرد که منجر به رشد و ارتقای فردی و به تبع آن پیشرفت و اعتلای جامعه ی اسلامی در تمامی زمینه ها خواهد بود. بعلاوه بر مسئولان امر لازم است در محیط های کاری نسبت به مسائل ارزشی و شرعی بیش از این متعهد باشند و دیگران را نیز در حفظ مسائل شرعی امر به معروف و نهی از منکر کنند.

فهرست منابع

*قرآن کریم

- ۱- ابن منظور، محمد بن مکرم: لسان العرب، چاپ چهارم، بیروت، دار صادر.
- ۲- جباران، محمد رضا: سینما در آینه ی فقه، چاپ اول، ۱۳۷۸، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه هنری.
- ۳- حر عاملی، محمد بن حسن: وسائل الشیعه، چاپ اول، قم، موسسه آل البيت.
- ۴- حلی، جعفر بن حسن: شرایع الاسلام، مصحح: عبدالحسین محمدی، چاپ دوم، ۱۴۰۸، قم، اسماعیلیان
- ۵- حسینی، سید مجتبی: احکام نگاه و پوشش، چاپ سوم، ۱۳۸۵، قم، دفتر نشر معارف.
- ۶- حسینی خامنه ای، سید علی، اجوبه الاستفتائات، چاپ دوازدهم، ۱۳۸۷، تهران، انتشارات الهدی.
- ۷- حکیم، سید محسن، مستمسک العروه الوثقی: چاپ سوم، ۱۴۰۴، قم، کتابخانه مرعشی نجفی.
- ۸- خویی، سید ابوالقاسم: موسوعه الامام الخویی، چاپ اول، ۱۴۱۸، قم، موسسه احیا آثار الامام الخویی.
- ۹- خویی، سید ابوالقاسم: معجم الرجال الحديث، ۱۴۱۳، ط الخامسة.
- ۱۰- دهخدا، علی اکبر: لغت نامه ی دهخدا، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۲، موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۱- راغب اصفهانی، حسین، مفردات فی غریب القرآن، چاپ دوم، ۱۴۰۴، قم، دفتر نشر کتاب.
- ۱۲- صافی گلپایگانی، لطف الله: جامع الاحکام، چاپ چهارم، ۱۴۱۷، قم، انتشارات حضرت معصومه.
- ۱۳- صدوق، محمد بن علی بن بابویه: من لا یحضره الفقیه، چاپ دوم، ۱۴۱۳، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین.
- ۱۴- طباطبایی، محمد حسین: المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه، چاپ پنجم، ۱۴۱۷، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- ۱۵- طباطبایی یزدی، محمد کاظم: العروه الوثقی، چاپ دوم، موسسه الاعلمی للمطبوعات.
- ۱۶- طریحی، فخرالدین: مجمع البحرین، چاپ دوم، قم.
- ۱۷- عاملی، شهید ثانی: مسالک الافهام، ۱۴۱۳، قم، موسسه المعارف الاسلامیه.
- ۱۸- فخر المحققین، محمد بن حسن، ایضاح الفوائد فی شرح مشکلات القواعد، چاپ اول، ۱۳۸۷، قم، اسماعیلیان.
- ۱۹- فیومی، احمد بن محمد: المصباح المنیر، چاپ اول، قم، منشورات دار الرضی.
- ۲۰- کلینی، محمد بن یعقوب: الکافی، چاپ چهارم، ۱۴۰۱، بیروت، دار التعارف.
- ۲۱- مجلسی، محمد باقر: بحار الانوار، چاپ چهارم، ۱۳۶۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- ۲۲- مطهری، مرتضی: مسئله ی حجاب، چاپ پنجاه و دوم، ریال، ۱۳۷۹، تهران، انتشارات صدرا.
- ۲۳- مکارم شیرازی، ناصر: رساله ی توضیح المسائل، ۱۳۷۵، قم، انتشارات مدرسه علی بن ابیطالب.
- ۲۴- موسوی خمینی، سید روح الله: تحریر الوسیله، چاپ اول، ۱۳۶۸، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- ۲۵- نجفی، محمد حسن: جواهر الکلام، چاپ دوم، ۱۳۶۵، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- ۲۶- نوری همدانی، حسین: مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، چاپ اول، ۱۴۰۸، قم، موسسه آل البيت.
- ۲۷- وحید خراسانی، حسین: منهاج الصالحین، چاپ پنجم، ۱۴۲۸، قم، مدرسه امام باقر.
- ۲۸- بنی هاشمی خمینی، توضیح المسائل مراجع، ۱۳۸۱، قم، دفتر انتشارات اسلامی
- ۲۹- مغربی، ابو حنیفه، نعمان بن محمد تمیمی، دعائم الإسلام مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۳۸۵، چاپ دوم، قم
- ۳۰- طاهری نیا، احمد، حضور زن در عرصه های اجتماعی - اقتصادی از دیدگاه آیات و روایات، ۱۳۸۹، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- ۳۱- مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، صدرا، قم، ۱۳۷۴.